

Ophiura robusta

Mindre fransormstjärna

Tagghudingar, Ormstjärnor

Nära hotad (NT)
B1ab(ii,iii); D2

Klass: Ophiuroidea (ormstjärnor), **Ordning:** Ophiurida, **Familj:** Ophiuridae (fransormstjärnor), **Släkte:** *Ophiura*, **Art:** *Ophiura robusta* - mindre fransormstjärna (Ayres, 1854) **Synonymer:** *Ophiolepis robusta* Ayres, 1854, *Ophiura fasciculata* E.Forbes, 1854, *Ophiura squamosa* Lütken, 1859

Kännetecken

Mindre fransormstjärna kan påminna om vitfläckig ormstjärna men har betydligt kortare armar, och dessutom små radialsköldar som inte skiljer sig nämnvärt från övriga plåtar på skivan.

Skivan är rund eller något femkantig och upp till 10 (undantagsvis 12) mm i diameter. Översidan är blågrå eller mörkt brunaktig, ofta med vita fläckar vid radialsköldarna, och den är klädd med synliga plåtar av varierande storlek. Undersidan är tydligt ljusare än översidan. Radialsköldarna är små och skiljer sig inte nämnvärt från övriga plåtar. De är rundade i formen och åtskilda av insprängda, relativt stora plåtar. Mellan radialsköldarna och armarna sitter diffusa armkammare med upp till sju korta papiller vardera. Armarna är i typiska fall stela och korta (upp till 4 cm långa). Grupper om tre taggar finns på vardera sidan av alla segment; den översta taggen är större än övriga. Taggarna ligger ned utmed armen och är riktade mot armens spets. Det finns 3-4 enkla munpapiller på vardera sidan av käkarna.

Utbredning och status

Mindre fransormstjärna förekommer längs hela Sveriges västkust, i Öresund och Stora Bält, Kattegatt, Skagerrak, norra Nordsjön, runt norra Brittiska öarna, längs hela Norges kust, i Karahavet, vid Svalbard och Frans Josefs land, kring Island, Färöarna och Grönland samt längs Nordamerikas östkust söderut till Cape Cod i delstaten New York. Dessutom har den påträffats utanför sydvästra Portugal. Den tycks lokalt kunna vara vanlig men är mer sällsynt på andra platser. Generellt tycks den ha minskat i antal vid Sveriges kust under 1900-talet.

Arten angavs av Brattström (1941) som en av de vanligaste i Öresund och södra Kattegatt. Han antyder också att den då kan ha blivit vanligare på senare tid. Brattström menade att arten var ytterst vanlig på *Haploops*-rören och Petersen pekade också tidigare ut den som en karaktärsart i hans s.k. *Haploops*-samhälle. Under senare år har dock *Haploops*-bottnarna i det närmaste försvunnit, och denna associerade art har således minskat kraftigt. I dagsläget är artens huvudsakliga utbredning i svenska vatten begränsad till ett område i centrala och norra Öresund. Ett fåtal fynd från Kattegatt föreligger också, de senaste från 2001

Ekologi

Mindre fransormstjärna tycks föredra mjuka eller sandiga bottnar på 6-450 meters djup (regionalt både grundare och djupare), men den förekommer även på steniga bottnar. Den är en god klättrare och kan ta sig uppför lodräta akvarieglasrutor, vilket talar för en anpassning till hårdare underlag. I arktiska områden kan arten periodvis leva vid vattentemperaturer under noll grader.

Hot

Arten är som tidigare nämnts bunden till de s.k. *Haploops*-bottnarna, vilka till största delen försvunnit, troligen till följd av bottentrålning och sedimentation. I svenska vatten lever arten på gränsen av sitt utbredningsområde, och är således sårbar för framtida klimatförändringar till följd av växthuseffekten. Därtill har arten under senare år förmodligen drabbats hårt av utbredd syrebrist på bottnarna i Kattegatt.

Åtgärder

Det är viktigt att miljömålsarbetet med att minska tillförseln av näringsämnen och miljögifter till havet fortsätter och intensifieras. Begränsningar i trålfisket samt inrättandet av fiskefredade områden är andra angelägna åtgärder för att värna havsmiljön. Det är dock svårt att föreslå mer specifika åtgärder eftersom orsakerna till *Haploops*-bottnarnas och *Ophiura robusta*s kraftiga tillbakagång inte är helt klarlagda.

Övrigt

Namngivning: *Ophiura robusta* (Ayres, 1851). Originalbeskrivning: *Ophiolepis robusta*. Proceedings of the Boston Society of Natural History IV: 134. Synonymer: *Ophiura fasciculata* Forbes, 1854; *Ophiura squamosa* Lütken, 1859. Etymologi: robustus (lat.) = stark, robust. Uttal: [Ofiúra robústa]

Litteratur

- Brattström, H. 1941. Studien über die Echinodermen des Gebietes zwischen Skagerrak und Ostsee, besonders des Öresundes, mit einer Übersicht über die physische Geographie. *Undersökningar över Öresund* 27:1-329.
- Hansson, H.G. 1998. Sydsandinaviska marina flercelliga evertebrater, utgåva 2. Länstyrelsen, Västra Götaland.
- Høisæter, T. 1990. An annotated check-list of the echinoderms of the Norwegian coast and adjacent waters. *Sarsia* 75:83-106.
- Jägerskiöld, L. A 1971. A Survey of the Marine Benthonic Macro-Fauna along the Swedish West Coast 1921-1938. *Acta Reg. Soc. Sci. Litt. Got., Zoologica* 6:1-146.
- Køie, M., Kristiansen Aa, & Weitemeyer, S. 2000. Havets dyr og planter. Gads Forlag, København.
- Mortensen, Th. 1924. Pighude (Echinodermer), *Danmarks Fauna* 27, 274 pp.
- Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Tagghudingar-svalgsträngsdjur. Echinodermata-Hemichordata. 2013. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Théel, H. 1907. Om utvecklingen af Sveriges zoologiska hafsstation Kristinenberg och om djurlivet i angränsande haf och fjordar. *Arkiv för Zoologi* 4(5):1-136.
- Thorson, G. 1946. Reproduction and larval development of Danish marine bottom invertebrates, with special reference to the planktonic larvae in the Sound (Øresund). *Medd. Danmarks Fiskeri- og Havsunders. Serie: Plankton* 4(1): 1-523.

Författare

Malin Strand, Hans G. Hansson & Tomas Cedhagen 2013 (kännetecken, ekologi, utbredning). Tomas Cedhagen 2004. © ArtDatabanken, SLU 2005 (naturvårdsinformation).